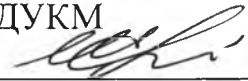

Установа адукацыі
“Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”

ЗАЦВЯРДЖАЮ

Прарэктар па вучэбнай рабоце

БДУКМ

 С.Л. Шпарло

“ 24 ” 10 2022 г.

Рэгістрацыйны № ВД 442 /эвуч.

ХАРАВАЯ АРАНЖЫРОЎКА

Вучэбная праграма

па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасці

1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках),

напрамку спецыяльнасці

1-18 01 01-01 Народная творчасць (харавая музыка),

спецыялізацыі 1-18 01 01-01 02 Харавая музыка народная

Вучэбная праграма складзена на аснове патрабаванняў адукацыйнага стандарта ОСВО 1-18 01 01-2013 Народная творчасць (па напрамках), вучэбнага плана ўстановы вышэйшай адукацыі па напрамках спецыяльнасці. Рэгістрацыйны № С 18-1-111/19 вуч.

СКЛАДАЛЬНІК:

У.К.Зяневiч, прафесар кафедры народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, дацэнт.

РЭЦЭНЗЕНТЫ:

Т. М. Цыбульская, загадчык кафедры спеваў ўстановы адукацыі “Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі”;

Я. У. Паплаўскі, дацэнт кафедры харавога мастацтва ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”, дацэнт.

РЭКАМЕНДАВАНА ДА ЗАЦВЯРДЖЭННЯ:

кафедрай народна-песеннай творчасці і фальклору ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў (пратакол № 8 ад 29.03.2022);

прэзідыумам навукова-метадычнага савета ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў” (пратакол № 5 ад 15.06.2022).

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбная дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” з’яўляецца адным з асноўных кампанентаў у прафесійнай падрыхтоўцы ў галіне сольнага народнага выканальніцтва. Яна займае значнае месца ў сістэме спецыяльных вучэбных дысцыплін, якія маюць непасрэднае дачыненне да работы з народным песенным матэрыялам, забяспечвае напрацоўку неабходных творчых прафесійных навыкаў для стварэння вучэбнага і канцэртнага рэпертуару спявака-выканаўцы беларускіх народных песень.

Вучэбная дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” звязана з такімі вучэбнымі дысцыплінамі як: “Харавы клас”, “Асновы камп’ютарнай аранжыроўкі”, “Расшыфроўка беларускай народнай песні” і інш.

Засваенне вучэбнай дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” забяспечвае фарміраванне наступных груп кампетэнцый:

Патрабаванні да сацыяльна-асобасных кампетэнцый

– САК-8. Праяўляць ініцыятыву і крэатыўнасць, у тым ліку ў нестандартных сітуацыях.

Патрабаванні да прафесійных кампетэнцый спецыяліста

Педагагічная дзейнасць

– ПК-11. Удасканальваць сваё педагагічнае майстэрства.

– ПК-13. Выкарыстоўваць сучасныя методыкі і тэхнічныя сродкі навучання.

Навукова-даследчая дзейнасць

– ПК-14. Аналізаваць перспектывы і напрамкі захавання і развіцця народнай творчасці.

– ПК-15. Планаваць асноўныя этапы навуковых даследаванняў народнай творчасці.

Выканальніцкая дзейнасць

– ПК-24. Працаваць з крыніцамі рэпертуару, літаратурай па народнай творчасці.

– ПК-25. Арганізоўваць этапы працэсу выканання мастацкіх (музычных) твораў для эстэтычнага выхавання і фарміравання высокамастацкіх густаў насельніцтва.

Творчая дзейнасць

– ПК-27. Рабіць уласныя аранжыроўкі, інструментарыі, апрацоўкі і пераклады для харавых калектываў, аркестраў, ансамблей.

– ПК-28. Самастойна падбіраць рэпертуар, фарміраваць канцэртную праграму.

– ПК-29. Рыхтаваць творчыя выступленні харавых (інструментальных) калектываў і весці канцэртную работу ў рэгіёне і па-за яго межамі.

Асноўная мэта вучэбнай дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” – фарміраванне сістэмы ведаў і навыкаў у галіне народнай традыцыйнай музычнай культуры, грунтоўнае авалоданне базавымі тэарэтычнымі ведамі і практычнымі навыкамі ў галіне аранжыроўкі народных песень, развіццё творчых здольнасцей студэнта ў працэсе адбору, аналізу, расшыфроўкі і аранжыроўкі ўзораў народна-песеннай творчасці і на гэтай аснове падрыхтоўка высокакваліфікаваных спецыялістаў-інтэрпрэтатараў беларускіх народных песень, якія валодаюць гістарычным мысленнем, арыентуюцца ў традыцыйнай і сучаснай народнай музычнай культуры Беларусі, разумеюць заканамернасці яе развіцця, здольных выкарыстоўваць веды, атрыманыя падчас засваенні дысцыпліны ў сваёй практычнай прафесійнай дзейнасці.

Дасягненне пастаўленай мэты вызначае *задачы* вучэбнай дысцыпліны:

- выяўленне спецыфікі аранжыроўкі як спецыфічнай інтэгральнай формы вывучэння музычнага фальклору ў кантэксце традыцыйнай народнай культуры;
- фармаванне тэарэтычнага апарата дзейнасці аранжыроўніка ў вобласці народна-песеннага выканальніцтва;
- засваенне выпрацаваных у айчынай і замежнай тэорыі і практыцы метадаў даследавання народнай музыкі і методык працы над аранжыроўкай фальклорных твораў для выканаўцаў беларускіх народных песень розных складаў (саліст, народных хор ці фальклорны ансамбль);
- набывццё навыкаў аналітычнай працы з харавой партытурай;
- разгляд асноўных тэндэнцый тэмбравага мыслення ў XX-XXI стагоддзях;
- знаёмства з вакальна-харавой музыкай, з прыёмамі харавога пісьма розных кампазітараў, з асаблівасцямі вакальна-харавых партытур розных стыляў;
- авалоданне навыкамі аранжыроўкі і апрацоўкі народных песень як сольнай так і ансамблевай выканальніцкай традыцыі: твораў манадыянага тыпу музычнага мыслення; паліфанічнага стылю народных спеваў; песенных узораў рознай ступені цяжкасці;
- атрыманне ўяўленняў пра спецыфіку гучання як асобных вакальна харавых груп, так і народнага хору або фальклорнага ансамбля ў цэлым;
- авалоданне асновамі літаратурнага і музычнага аналізу народных песень.
- усебаковае вывучэнне гістарычных працэсаў музычна-стылявога развіцця вакальна-харавога мыслення;

– засваенне спецыяльных тэрмінаў і абзначэнняў як з арсеналу саміх выканальнікаў-захавальнікаў традыцыі так і з навуковага апарату этнамузыкалогіі;

– уменне выкарыстоўваць на практыцы атрыманыя веды і навыкі як для этнамузыкалагічнай працы (навуковая, навукова-метадычная і навукова-практычная дзейнасць па збіранні музычнага фальклору), так і для практычнай мастацкай творчасці (сольнае і ансамблевае выканальніцтва.);

У выніку вывучэння вучэбнай дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” студэнт павінен *ведаць*:

– рэальнае гучанне беларускай народнай песні і традыцыйнай народнай музыкі;

– рэгіянальныя асаблівасці песенных стыляў Беларусі, іх праявы;

– тэарэтычныя падставы аранжыроўкі народнай песні;

– гістарычныя этапы станаўлення жанру апрацоўкі беларускіх народных песень і яе сучасны стан;

– прынцыпы, метады і прыёмы аранжыроўкі і апрацоўкі народнай песні;

– тэхнічныя і выразныя магчымасці выканальніцкіх груп рознага складу;

– мастацкае прызначэнне шматстайных тэхналагічных прыёмаў харавой аранжыроўкі;

– заканамернасці харавога мыслення;

– нормы і правілы запісу харавых партытур.

умець:

– будаваць вакальна-харавую форму ва ўзаемасувязі з драматургіяй музычнага твора;

– аб'ектыўна ацэньваць тэхнічныя і выканальніцкія характарыстыкі музычных твораў для розных вакальна-харавых складаў;

– свабодна разбірацца ў спецыфічных асаблівасцях запісу партытуры, у агульнапрынятых умоўных сістэмах выкладу;

– аналізаваць характэрныя сродкі і прыёмы выкладу партытуры, уласцівыя таму ці іншаму гістарычнаму стылю;

– карыстацца даведкавай і спецыялізаванай літаратурай.

– вызначыць жанр, форму, стыль народнай песні;

– аранжыраваць ўзоры народных песень для рознага выканальніцкага складу;

– дакладна занатаваць аранжыраваны фалькларыстычны матэрыял;

– афармляць партытуру згодна з патрабаваннямі.

валодаць:

– навыкамі пабудовы вакальна-харавой формы ва ўзаемасувязі з драматургіяй музычнага твора;

- навыкамі работы з даведкавай і спецыялізаванай літаратурай;
- навыкамі аранжыроўкі вакальна-харавых ўзораў для рознага выканальніцкага складу.

У адпаведнасці з вучэбным планам на вывучэнне вучэбнай дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” усяго адведзена 92 гадзіны, з якіх 45 – аўдыторныя (індывідуальныя) заняткі.

Рэкамендуемая форма кантролю ведаў – залік.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛА

Уводзіны.

Вучэбная дысцыпліна “Харавая аранжыроўка” у сістэме падрыхтоўкі сучаснага спецыяліста ва ўстановах адукацыі культуры і мастацтваў. Месца вучэбнай дысцыпліны у вучэбным, навукова-даследчым і мастацка-творчым комплексе адукацыйнай дзейнасці. Сувязь дысцыпліны “Харавая аранжыроўка” з комплексам сацыяльна-гуманітарных, агульных музычна-тэарэтычных, спецыяльных дысцыплін. Роля і значэнне дысцыпліны ў прафесійным станаўленні спецыяліста ў галіне культуры і мастацтваў. Прадмет, мэта і задачы вучэбнай дысцыпліны.

Раздел I. Тэарэтычныя аспекты аранжоўкі

Тэма 1. Харавая аранжыроўка

Аранжоўка, як від творчай дзейнасці музыканта. Аранжоўка народных песень як разнавіднасць дзейнасці музыканта-аранжырошчыка, якая мае свае спецыфічныя асаблівасці, абумоўленыя іманентнай прыродай народнай песні і выканальніцкага складу, для якога аранжоўка прызначана. Дысцыпліна “Аранжыроўка беларускіх народных песень” у кантэксце працы з фальклорнымі матэрыяламі.

Прафесійныя паняцці і тэрміналогія. Вызначэнне паняцця “аранжыроўка” і аб’ём яго зместу. Аранжоўка як пераасэнсаванне ці пераафармленне музычнага матэрыялу ў межах пазнавальнасці арыгінала. Аранжыроўкі як мастацтва аформлення музычнай думкі.

Аспекты аранжыровачнай працы (тэарэтычны, мастацка-эстэтычны, аналітычны, тэхналагічны, выканальніцкі).

Віды аранжыровачнай працы з музычным фальклорным матэрыялам. Тыпы харавой аранжоўкі. (аранжоўка, пераклад, апрацоўка, гарманізацыя, інструментоўка, аркестроўка, парафраза, транскрыпцыя, адаптацыя, рэдакцыя). Аранжоўка і апрацоўка народнай песні.

Праца з даведкавай і спецыялізаванай літаратурай.

Тэма 2. Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора

Мэтавы аранжыровачна-драматургічнага аналіз беларускай народнай песні як метадалагічная падстава і навукова-тэарэтычная база дзейнасці аранжоўніка. Тыпы аналізу, яго план і мэтанакіраванасць. Метады аналізу фальклорнага твора і вакальна-харавой партытуры.

Вобразна-сэнсавы аналіз фальклорнай крыніцы як прадумова фармавання задумы і практычнай рэалізацыі аранжыроўкі. Элементы

вобразна-сэнсавага аналізу: жанр песні; фактурнае рашэнне; асаблівасці гарманізацыі; асаблівасці меладычнага разгортвання; пытанні метра, рытму, тэмпу; магчымасці імітавання ў хоры гучання народных музычных інструментаў. Аналіз жанру песні, рэгіёна, выканальніцкага стылю, выразных сродкаў.

Аранжыровачна-драматургічны аналіз. Разуменне музычнай драматургіі. Апарат аранжыроўшчыка, які ўжываецца для пабудовы формы, з пункту гледжання драматургічнага развіцця.

Выяўленне асаблівасцяў і ўласцівасцяў функцыянавання мастацка-музычнага тэксту, кантэксту і інтэртэксту, неабходных для глыбокага і цэласнага чытання фальклорнага твора і далейшай працы па яго аранжыроўцы.

Узаемадзеянні асноўных элементаў музычнага сачынення: жанру; тэмпу; танальнага плану; тэматызму, тэсітуры; фразіроўкі; артыкуляцыі; громкаснай дынамікі; фактуры. Роля галоўных выразных сродкаў ўзору, які аранжуецца, ў кантэксце асобага поля музычных падзей і музычных персанажаў. Выяўленне і разуменне сукупнасці гэтых падзей, сістэмнае ўвасабленне іх у працэсе працы над аранжоўкай.

Аналітычная праца з вакальна-харавой партытурай, яе значэнне ў дзейнасці аранжыроўшчыка. Паняцце пра харавую партытуру, яе віды. Харавая партытура і асноўныя харавыя партыі: правілы афармлення; выбар выканальніцкага складу; вызначэнне танальнасці. Спецыяльныя партытурныя пазначэнні і правілы іх запісу (акалады, ключы, выканальніцкія ўказанні, пазначэнні скарачэнняў, запіс *divisi*, і інш.). Правілы і нормы падтэкстоўкі.

Тэарэтычныя асновы фармавання харавой партытуры. Тэмбравыя, тэхнічныя і дынамічныя якасці, характарыстыкі і магчымасці выканальніцкага складу, для якога пішацца аранжоўка. Дыяпазоны: агульны гукавышыны і працоўны (найболей зручны і дастасоўны для рашэння мастацка-тэхнічных і творчых задач і атрымання патрабаванага выніку).

Вызначэнне музычна-драматургічных функцый харавых партый у агульнай харавой гучнасці. Выканальніцкая функцыя харавой партыі ў хоры і ансамблі. Прынцыпы пабудовы вакальна-харавой драматургіі. Тэхніка злучэння ў гучанні розных галасоў і інструментаў для пабудовы музычнай драматургіі.

Мастацка-выканальніцкія асаблівасці музычных інструментаў (тэарэтычныя звесткі і ўнутрана-слыхавыя ўяўленні аб гучанні: тэмбрава-дынамічныя, тэсітурна-рэгістравыя і тэхнічныя магчымасці кожнага інструмента). Спецыфіка ўжывання музычных народных інструментаў у залежнасці ад жанру песні і складу хору ці ансамбля. Інструменты традыцыйнага народнага інструментальнага складу (народныя капэлы) і сучасны музычны інструментар. Паняцце пра розныя спосабы

гуказдабывання ў спева і музычных інструментах (імітацыя інструментаў голасам і наадварот).

Чытанне і аналіз ўжо наяўных гатовых партытур, годных у мастацкім плане і цікавых у плане аранжоўкі для навочнасці.

Тэма 3. Паняцце “голос” і функцыі галасоў ў народных песнях

Паняцці “голос” і “харавая партыя”. Функцыі “галасоў” і харавых партый (меладычныя, гарманічныя, кантрапунктныя, драматургічныя), разуменне іх для выканання ўсіх відаў аранжыроўкі. Асаблівасці меладычнага развіцця і вертыкальныя адносіны ў народнай музыцы.

Тэмбравае мысленне. Тэсітурныя, тэмбральныя і выразныя магчымасці харавых галасоў.

Аранжыровачная праца з галасамі і тэмбрамі харавой музычнай тканіны пры планаванні пэўнай аранжыроўкі. Галасы і тэмбры як персанажы музычнага апавядання, пасродкам якіх будзеца драматургічная канва і расчыняецца змест музычнага твора. Прынцыпы дасягнення збалансаванага гучання галасоў у харавой вертыкалі;

Тэма 4. Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся

Паняцце фактуры народнай песні як сукупнасці прыёмаў падачы музычнага матэрыялу, пабудовы музычнай тканіны. Драматургія народнай песні і музычная фактура як узаемазвязаныя сродкі музычнай выразнасці.

Тыпы народна-песеннай фактуры: манадыйная і поліфанічная. Кампаненты (элементы) фактуры народнай песні: мелодыя, басуючыя галасы, падгалосак (падводка), гармонія. Унісонна-гетэрафонныя спевы, шматгалосыя спевы з падводкай, гамафонна-гарманічная фактура. Віды народна-песеннай фактуры: палірытмія, паліметрыя. Характарыстыка элементаў фактуры. Мелодыя як галоўны элемент фактуры народнай песні. Прыёмы выкладання мелодыі ў народнай песні: аднагалоссе, дыяфонія, падваенні. Падгалосак імітатыўны і кантрапунктуючы. Рэгіянальныя асаблівасці фактуры народных песень у адпаведнасці з этнакультурнымі зонамі Беларусі (Беларускае Паазер’е, Беларускае Палессе, Беларускае Падняпроў’е, Беларускае Панямонне, Цэнтральны рэгіён).

Творчыя дзеянне ў пераўтварэнні фактуры зыходнага матэрыялу ў новую фактуру. Самастойнае складанне фактуры і формы суцэльнага твора.

Сучасны народны хор або фальклорны ансамбль. Паняцце пра харавую фактуру як сукупнасць спецыфічных выразных сродкаў хору з улікам віду харавой творчасці, харавога жанру, агульнага тыпу фактуры, складу хору, магчымасцяў харавых партый, сродкаў вакальна-харавой тэхнікі, прыёмаў харавога выкладання, стылю харавога выкладання.

Спецыфіка народна-харавой фактуры. Харавое голасавядзенне. Навыкі рэдукавання шматгалоснай вакальна-харавой фактуры ў адпаведнасці з рэальнымі магчымасцямі выканальніцкага складу, для якога робіцца аранжыроўка.

Асаблівасці арганізацыі харавой фактуры. Функцыянальны падзел галасоў у народным хоры і фальклорным ансамблі. Спецыфічныя прыёмы харавога выкладання (харавога пісьма). Якасць гучання ў залежнасці ад характару размяшчэння галасоў фактуры і асаблівасцяў голасавядзення. Выразнасць, правільнасць, чысціня голасавядзення — умова для дасягнення добрай гучнасці вакальна-харавога твора.

Раздзел II. Практычная аранжоўка

Тэма 5. Планаванне працэсу аранжоўкі народнай песні

Творчы алгарытм працэсу стварэння аранжоўкі. Цэласная музычная драматургія як увасабленне асноўнай мастацкай канцэпцыі аранжоўніка.

Стварэнне плана работы над аранжыроўкай беларускай народнай песні. Планаванне этапаў працы над аранжоўкай народнай песні (падрыхтоўка да аранжоўкі, папярэднія накіды (эскізы), выклад вакальна-харавых партый, карэктура аранжоўкі.

Метадычныя рэкамендацыі для непасрэдных кампазіцыйных і кампазітарскіх дзеянняў аранжоўніка.

Знаходжанне аптымальнага варыянту аранжоўкі адпаведна мастацка-вобразным задачам.

Задача пошуку і стварэння арыгінальнага ўступу, кульмінацыі і лагічнага фіналу ў кампазіцыі аранжыроўкі.

Цыклічнае мысленне як важны складнік у апрацоўках народных песень. Прыёмы і метады стварэння вакальна-харавога цыклу.

Тэма 6. Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі

Паняцце інварыянту і варыянту. Інварыянт як нязменная частка фальклорнага твора, якая характэрна для ўсяго тыпу напеву песні.

Звядзенне народна-песеннай партытуры ў інварыянт. Рэдагаванне народна-песенных партытур. Праца з аднагалоснай расшыфроўкай народнай песні Праца з шматгалоснай народнай партытурай. Аранжыроўка песні выкананай сола з акампаніентам. Асаблівасці стварэння харавой фактуры па інструментальнаму акампаніменту.

Тэма 7. Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур

Тэхніка і тэхналогіі працы з фальклорнымі ўзорамі. Свабода і несвабода ў выбары музычна-выразных сродкаў апрацоўкі народнай песні. Выкарыстанне сродкаў, якія адпавядаюць жанрава-стылевым і рэгіянальным асаблівасцям арыгіналу – найважная ўмова паспяховай “стылевай” аранжоўкі.

Тыпы арганізацыі музычнага матэрыялу і прыёмы харавога пісьма. Тыповыя для народнай музыкі і сучасныя сродкі фактурнай арганізацыі музычнай тканіны (мікрапаліфонія, моўная санарыстыка, сонарна трактаваная танальная гармонія, нефіксаваная вышыннасць, *parlando* з прыблізнай тонавай вышынёй і без фіксаванага гукавысотнага ўзроўня, шэпт, крык, глісандзіраванне “зоннае інтанаванне”, сонарны струмень, сонарныя лініі, сонарныя палосы, сонарныя плямы, сонарныя кропкі, сонарны россып, вертыкалізацыя гарызанталі (дыяганальная сонарная гармонія, паліфонія пластоў. Важнасць іх для стварэння сучасна афарбаваных твораў у вобласці харавой аранжоўкі народнай музыкі. Спецыфічныя прыёмы пераўтварэння фальклорнага жанру (жанравы сінтэз, жанравае супастаўленне, жанравае пераасэнсаванне і дэфармацыя).

Тэма 8. Віды вакальна-харавых перакладанняў

Агульныя прынцыпы, якія ляжаць у аснове харавых перакладанняў. Неабходнасць захавання мелодыі, гармоніі, тэмпу, метра, дынамікі і формы арыгінала.

Захаванне і змена танальнасці і фактуры. Асноўныя правілы выбару танальнасці: (выкарыстанне, па магчымасці, танальнасці арыгінала, змена танальнасці на блізкі інтэрвал. Спецыфіка ужывання бемольных і дыезных танальнасцяў. Імператывы выбару танальнасць пры выкананні твора салістам.

Складанне дадатковых галасоў да мелодыі з улікам жанру і стылю. Складанне дадатковых меладычных, гарманічных і рытмічных галасоў. Узбуйненне формы за кошт імправізацыі асобных вакальных галасоў.

Перакладанне музыкі для розных складаў хору (аднароднага, змешанага, з салістам, а капэла і з суправаджэннем). Перакладанне для голасу сола. Перакладанне для саліста і акампанемента. Перакладанне для саліста і вакальнага ансамбля. Перакладанне для жаночага хору, ансамбля. Перакладанне для мужчынскага хору, ансамбля. Перакладанне для дзіцячага хору, ансамбля. Перакладанне для змяшанага хору, ансамбля. Афармленне музычнай партытуры.

Тэма 9. Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжоўкі і творчае іх ужыванне

Метады выяўлення і афармленні прыёмаў аранжоўкі беларускіх народных песень.

Прыёмы харавых перакладанняў, іх выкарыстанне ў адпаведнасці з жанрава-стылістычнымі, фактурнымі асаблівасцямі твора, характарам мелодыкі, метрарытмічнымі асаблівасцямі, гарманічнай мовай і прынцыпамі формаўтварэння.

Яснасць музычнай мовы абранага ўзору песеннага фальклору як прынцып навучання аранжыроўцы:

Меладычныя, гарманічныя, рытмічныя спосабы і прыёмы развіцця музычнага матэрыялу. Вар'іраванне як пераасэнсаванне мелодыі. Вар'іраванне як перанос арыгіналу ў сферу іншага стылю ці эпохі. Найпростыя спосабы музычнага вар'іравання (змены фактуры, тэмпу, метрарытму, рэгістра, ладу). Матыўная распрацоўка. Гарманізацыя як перафарбоўванне мелодыі за кошт утварэння разнастайных вертыкальных суадносінаў. Асноўныя прыёмы гарманічнага развіцця (узбагачэнне гармоніі, спрашчэнне гармоніі, перасоўванне акордаў, меладычная фігурацыя, гарманічная фігурацыя, змяшаная фігурацыя). Поліфанічныя сродкі развіцця. Рытмічныя варыянты выкладу гармоніі. Фактурныя стэрэатыпы. Стварэнне фактурных варыяцый. Кампазіцыйныя прыёмы развіцця тэматычнага матэрыялу: рух аккордовым пластом пераважна ў цесным размяшчэнні, выкарыстанне асцінатных мела-гарманічных хадоў, імітацыйны выклад тэматычнага матэрыялу рознымі харавымі групамі; рытмічнае пашырэнне і сціск; вылучэнне, паўтор і г.д.

Праца с паэтычным тэкстам у харавым творы.

Прынцыпы і прыёмы харавога развіцця: сувязь аранжоўкі з формай арыгінала; кантраснасць (тэмбральная, тэсситурная, дынамічная, штрыхавая); супастаўленне, варіацыйнасць, туцці вялікае і малое.

Уважлівае вивучэнне пабудовы народна-песеннай партытуры, вызначэнне прыярытэтных галасоў і падгалоскаў, правільнае іх выкарыстанне падчас перакладання на іншы склад з ужываннем транспанавання і стварэння складовых харавых (ансамблевых партый.)

Знаёмства з аранжоўкамі, выкананымі выбітнымі майстрамі харавога мастацтва. Выпрацоўка ўласнага індывідуальнага стылю ў аранжоўцы твораў для любога выканальніцкага складу.

Тэма 10. Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень

Працэс нараджэння ў свядомасці аранжыроўніка новых музычных ідэй на аснове фалькларыстычнага твора.

Стварэнне свабоднай апрацоўкі з выкарыстаннем усіх сродкаў харавога пісьма і кампазітарскіх тэхнік. Тэхніка аранжыроўкі як сукупнасць метадаў, якія выкарыстоўваюцца падчас стварэння музыкі, што забяспечваюць генерацыю (ўзнікненне ў свядомасці кампазітара новых музычных ідэй), распрацоўку (развіццё канструктыўных музычных элементаў з выкарыстаннем назапашаных музычным мастацтвам прыёмаў), арганізацыю музычнага матэрыялу (аб'яднанне аранжыроўшчыкам кампанентаў музычнага твора ў адзінае цэлае), запіс (фіксацыю твора на паперы пасродкам нотных знакаў), канвертаванне (розныя віды перакладанняў, аранжовак і аркестровак) і гукавую рэалізацыю.

Апрацоўка беларускіх народных песень як творчая праца па стварэнні вакальна-харавых твораў для розных выканальніцкіх складаў. Выкарыстанне выканальніцкіх прыёмаў рэгіянальных традыцый і разнастайных сродкаў сучаснага харавога пісьма: стварэнне падгалоскаў і “ўтор” падчас стварэння дзвюх — трохгалосных партытур для аднародных і змяшаных складаў; “гарманізацыя” фальклорнай расшыфроўкі шляхам лінеарнага злучэння галасоў з выкарыстаннем найболей характэрных тыпаў народнага шматгалосся; стварэнне шматгалоснай апрацоўкі з аднагалоснай або дзвюхгалоснай расшыфроўкі на аснове наяўных аналогаў вызначанай рэгіянальнай традыцыі (“стылявая апрацоўка”); гарманізаванне фальклорнай расшыфроўкі для выканання вакальна-харавым складам з музычным суправаджэннем;

Тэма 11. Аналіз выніку працэса аранжыроўкі

Параўнальны аналіз арыгінала і перакладання як важны этап працы, неабходны для ўдасканалення эстэтычных і тэхналагічных якасцяў аранжоўкі.

Страты і набыцці, выкліканыя працай аранжоўніка. Выяўленне найболей тыповых праблем у практычнай дзейнасці аранжоўніка з мэтай удасканалення эстэтычнага ўзроўня і мастацкіх якасцяў выкананых перакладанняў.

Асноўныя чыннікі няўдалых узораў аранжоўкі, якая не прайшла выпрабавання практыкай: памылковы адбор твораў (тэсітурна, тэхнічна); недахоп агульнай тэарэтычнай падрыхтоўкі аранжоўніка, у тым ліку тэарэтычных ведаў па харавым выкладзе і аранжоўцы; няправільны алгарытм ў працэсе працы над аранжоўкай, і, як непазбежнае, страта стылю.

Тэма 12. Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі беларускіх народных песень

Тэхнічныя сродкі аранжыроўкі. Аўдыётэхніка (фанограф, магнітафон, прайгравальнік). Кампутар і сучасныя інфармацыйным і

тэлекамунікацыйныя тэхналогіі, іх роля ў працэсе аналізу, карэкціроўкі, натацыі, аблічбоўкі і захавання гуку.

Запіс і рэдагаванне нотнага тэксту з дапамогай кампютарнага праграмнага забеспячэння (computer software). Нотныя рэдактары Sibelius, Finale, Encore. Музыкальныя рэдактары (Cubase, Nuendo, WaveLab, Sound Forge і інш.)

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЯ КАРТА ВУЧЭБНАЙ ДЫСЦЫПЛІНЫ

Назва раздзелу, тэмы	Індывідуальныя	УСР	Форма кантролю ведаў
Уводзіны.			
Раздзел I. Тэарэтычныя аспекты харавой аранжоўкі			
<i>Тэма 1.</i> Харавая аранжыроўка	2	1	Вуснае апытванне
<i>Тэма 2.</i> Мэтавы аранжыровачна-драматургічны аналіз народных песень і аналіз вакальна-харавога твора	4		
<i>Тэма 3.</i> Паняцце “голас” і функцыі галасоў ў народных песнях	4	2	Практыкаванне
<i>Тэма 4.</i> Фактура народнай песні і тыпы народна-песеннага шматгалосся	4		
Раздзел II. Практычная аранжоўка			
<i>Тэма 5.</i> Планаванне працэсу аранжоўкі народнай песні	4	2	Практыкаванне
<i>Тэма 6.</i> Спецыфіка працы з рознымі зыходнымі фалькларыстычнымі матэрыяламі	4		
<i>Тэма 7.</i> Асаблівасці тэхнікі перакладання народна-песенных партытур	2	2	Практыкаванне
<i>Тэма 8.</i> Віды вакальна-харавых перакладанняў	2		
<i>Тэма 9.</i> Асноватворныя прынцыпы і метады харавой аранжоўкі і творчае іх ужыванне	4		
<i>Тэма 10.</i> Свабодная апрацоўка беларускіх народных песень	2		
<i>Тэма 11.</i> Аналіз выніка працэса аранжыроўкі	2		
<i>Тэма 12.</i> Тэхнічныя сродкі аранжоўкі беларускіх народных песень	4		
Усяго: 45	38	7	

ІНФАРМАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНАЯ ЧАСТКА

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. *Алексеев, Э.Е.* Нотная запись народной музыки: теория и практика / Э.Е.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1990. – 168 с.
2. *Ивкин, М.Н.* Хоровая аранжировка : учеб. пособие для студентов высших учебных заведений М.Н. Ивкина. – Москва : ВЛАДОС, 2003. – 222, [1] с. : нот. примеры. – (учебное пособие для вузов).
3. *Зяневич, У.К.* Аранжырошка беларуских народных песень [Ноты] : вучэб.-метад. Дапаможнік для студэнтаў устаноў вышэйшай адукацыі па спецыяльнасці 1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках), спецыялізацыі 1-18 01 01-01 02 Харавая музыка народная / У.К. Зяневіч – Выд. 2-е, выпр. – [Харавыя партытуры]. – Мінск : БДУКМ, 2018. – 360 с.
4. Самарин, В.А. Хороведение и хоровая аранжировка : учеб. пособие / В.А. Самарин. – Москва : Академия, 2002. – 351, [1] с. : табл., ноты. – (Высшее образование).

Дадатковая

1. *Алексеев, Э.* Раннефольклорное интонирование: звуковысотный аспект / Э.Алексеев. – М.: Сов. композитор, 1986. – 238 с.
2. *Алексеев, Э.* Проблемы формирования лада / Э.Алексеев. – М.: Музыка, 1976. – С. 6–65.
3. *Асафьев, Б.* Музыкальная форма как процесс: в 2 кн. / Б.Асафьев. – Л.: Музыка, 1971. – С. 43–77.
4. *Банин, А.А.* Ладозвукорядный аспект историко-стадиальной концепции П.П.Сокальского и его новая трактовка / А.А.Банин // Музыкальная фольклористика: проблемы истории и методологии. – М.: Гос. республиканский центр русского фольклора, 1990. – С. 61–76.
5. *Банин, А.А.* Методология лингвомузыкального анализа музыки устных традиций / А.А.Банин // Первый всероссийский конгресс фольклористов: сб. докладов. Том 1. – М.: Изд-во “Государственный республиканский центр русского фольклора”, 2005. – С. 385–406.
6. *Банин, А.А.* Слово и напев. Проблемы аналитической текстологии / А.А.Банин // Фольклор. Образ и поэтическое слово в контексте / отв. ред. В.М.Гацак. – М.: Наука, 1984. – С. 170–202.
7. *Банин, А.А.* Об одном аналитическом методе музыкальной фольклористики / А.А.Банин // Музыкальная фольклористика / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1978. – Вып. 2. – С. 117–157.

8. *Банин, А.А.* О принципах моделирования обобщенного слогоритма. Вопросы методики и методологии / А.А.Банин // Памяти К.В.Квитки: сб. ст. / ред.-сост. А.А.Банин. – М.: Сов. композитор, 1983. – С. 165–179.

9. *Белорусская этномузыкалогия. Очерки истории (XIX–XX вв.)* / под ред. докт. искусствоведения Зинаиды Можейко. – Минск: Тэхналогія, 1997. – 254 с.

10. *Елатов, В.И.* Ритмика русских народных песен: учеб. пособие по курсу “Народное музыкальное творчество” / В.И.Елатов. – М.: Изд-во МГУК, 1993. – С. 5–47.

11. *Ефименкова, Б.* Ритм в произведениях русского вокального фольклора / Б.Ефименкова. – М.: Композитор, 2001. – 256 с.

12. *Мациевский, И.В.* Народная инструментальная музыка как феномен культуры / И.В.Мациевский. – Алматы, 2007. – С. 275–291.

13. *Мухарынская, Л.С.* Беларуская народная музычная творчасць / Л.С.Мухарынская, Т.С.Якіменка. – Мінск: Выш. шк., 1993. – 343 с.

Метады і тэхналогіі навучання

Асаблівае значэнне ў працэсе навучання трэба надаваць тэхнічным сродкам (аўдыётэхніка) і сучасным інфармацыйным і тэлекамунацыйным тэхналогіям. Уменне карыстацца фанографам, магнітафонам, праігравальнікам, камп'ютэрам з спецыяльнымі музычнымі праграмамі, якія дазваляюць аналізаваць, карэкціраваць, натаваць і ацыфроўваць гук – павінна стаць, у адпаведнасці з праграмнымі патрабаваннямі, часткай неабходных спецыяльных навыкаў. Гэта дазволіць значна палепшыць якасць і павялічыць прадукцыйнасць працэсу навучання, гарантуе надзейнае захаванне назапашанага аўдыёматэрыялу.

Метадычныя рэкамендацыі па арганізацыі і выкананні самастойнай працы студэнта

Самастойная работа студэнтаў садзейнічае паглыбленню іх ведаў, пашырэнню кругагляду, фарміраванню навыкаў самастойнага пошуку і апрацоўкі інфармацыі, выпрацоўцы творчага падыходу да асваення тэарэтычнага і практычнага матэрыялу па тэмах вучэбнай дысцыпліны.

Самастойная работа студэнтаў у рамках вучэбнай дысцыпліны "Харавая аранжыроўка" уключае ў сябе наступныя формы:

- вывучэнне тэарэтычнага матэрыялу навучальнай дысцыпліны;
- выкарыстанне відэа-і аўдыёматэрыялаў;
- падрыхтоўка да практычных заняткаў і іспыту.

Вывучэнне матэрыялу навучальнай дысцыпліны мае на ўвазе працу студэнтаў з друкаванай літаратурай і рознымі інфармацыйнымі рэсурсамі сеткі інтэрнет. Вывучэнне дадатковых матэрыялаў па індывідуальным спісе (з улікам базавай адукацыі).

Выкарыстанне відэа- і аўдыёматэрыялаў – адна з важных форм самастойнай працы ў рамках навучальнай дысцыпліны "Беларуская народна-песенная творчасць і песенная этнафанія". Яно заключаецца ў пошуку, праглядзе, праслухоўванні і аналізе выступленняў розных калектываў і майстар-класаў вядомых выканаўцаў і педагогаў-духавікоў.

Падрыхтоўка да практычных заняткаў і іспыту патрабуе адказных адносін і рэгулярнай працы над замацаваннем ведаў, атрыманых падчас аўдыторных заняткаў, творчага падыходу (выкананне практычных заданняў пры падрыхтоўцы), а таксама глыбокага вывучэння студэнтамі рэкамендаванай асноўнай і дадатковай літаратуры. У працэсе самастойнай працы студэнт падбірае нотныя прыклады (якія дазваляюць праілюстраваць асаблівасці выканальніцкай тэхнікі, спецыфікі трактоўкі і інтэрпрэтацыі твораў для духавых інструментаў), практыкаванні для правільнай пастаноўкі дыхання, сістэматызуе спосабы працы над інструктыўным матэрыялам, падбірае практыкаванні для развіцця тэхнікі пальцаў (як у працэсе самастойнага разбору, так і з ансамблевым калектывам).

Карыстанне нотным матэрыялам для студэнтаў абавязковае не толькі падчас самастойнай працы на інструментах, а так сама пры праслухоўванні музыкі.

Рэкамендуемыя сродкі дыягностыкі

Для кантролю якасці засваення вучэбнага матэрыялу, набыцця неабходных навыкаў па дысцыпліне "Харавая аранжыроўка" выкарыстоўваюцца наступныя сродкі дыягностыкі:

- кантрольныя заданні па практычнаму засваенню выканальніцкай стылістыкі беларускіх народных песень;
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці ранняга гісторыка-стылявога пласта (каляндарна-абрадавая песня, сямейна-абрадавая песня);
- пісьмовы комплексны музычны і літаратурны аналіз тэксту аднаго з узораў беларускай народнапесеннай творчасці позняга гісторыка-стылявога пласта (пазаабрадавая лірычная песня)
- вуснае апытванне.

КРЫТЭРЫІ АЦЭНКІ ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ СТУДЭНТАЎ

1 (адзін) – адсутнасць наапалення ведаў і кампетэнтнасці ў рамках адукацыйнага стандарту, невыкананьне экзаменацыйнага заданьня ў аб’еме зместу дысцыпліны “Харавая аранжыроўка”.

2 (два) – фрагментарныя веда ў галіне аранжыроўкі беларускіх народных песень; веда асобных літаратурных крыніц, рэкамендаваных навучальнай праграмай дысцыпліны; няўменне выкарыстоўваць навуковую тэрміналогію, наяўнасць грубых і лагічных памылак пры выкананьні экзаменацыйнага заданьня

3 (тры) – недастаткова поўны аб’ём ведаў у галіне аранжыроўкі беларускіх народных песень; веда часткі асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкананне экзаменацыйнага заданьня з істотнымі і лагічнымі памылкамі; слабае валоданне інструментарыем аналізу беларускіх народных песень, неапетэнтнасць у вызначэнні жанравых асаблівасцей беларускіх народных песень; няўменне карыстацца асноўнымі прыёмамі і метадамі аранжыроўкі беларускіх народных песень.

4 (чатыры) – дастатковы аб’ём ведаў у рамках вучэбнай праграмы па дысцыпліне аранжыроўкі беларускіх народных песень; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; выкарыстанне навукавай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем аранжыроўкі, уменне пад кіраўніцтвам выкладчыка вырашаць стандартныя задачы па аранжыроўцы беларускіх народных песень.

5 (пяць) – дастатковыя веда ў аб’еме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Аранжыроўка беларускіх народных песень”; выкарыстанне навукавай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; дастатковая культура самастойнай працы, дастатковы ўзровень выканання экзаменацыйных заданьняў.

6 (шэсць) – досыць поўныя і сістэматызаваныя веда ў аб’еме вучэбнай праграмы па дысцыпліне аранжыроўкі беларускіх народных песень; выкарыстанне неабходнай навукавай тэрміналогіі, валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне выкарыстоўваць яго ў рашэнні навучальных і прафесійных задач; здольнасць самастойна ўжываць тыпавыя рашэнні ў рамках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Аранжыроўка

беларускіх народных песень”; засваенне асноўнай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў сучасных кірунках у галіне музычнай аранжыроўкі; актыўная самастойная праца; досыць высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

7 (сем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), пісьменны, уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні па аналізе музычна-паэтычных тэкстаў; валоданне інструментарыем музычнай аранжыроўкі, уменне выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; вольнае валоданне тыповымі рашэннямі ў рамках навучальнай праграмы; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў асноўных кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; актыўная самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

8 (восем) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх пастаўленых пытаннях у аб’ёме навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; выкарыстанне спецыяльнай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), уменне рабіць абгрунтаваныя высновы і абагульненні; валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны (у тым ліку тэхнікай інфармацыйных тэхналогій), уменне выкарыстоўваць яе ў пастаноўцы і рашэнні навуковых і прафесійных задач; здольнасць самастойна вырашаць складаныя праблемы ў працэсе апрацоўкі музычнага матэрыялу; засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай па дысцыпліне; уменне арыентавацца ў сучасных тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; актыўная сістэматычная самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

9 (дзевяць) – сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках навучальнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове), валоданне інструментарыем навучальнай дысцыпліны, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя задачы па аналізу і інтэрпрэтацыі песеннага фальклору ў нестандартных сітуацыях у рамках навучальнай праграмы; поўнае засваенне асноўнай і дадатковай літаратуры, рэкамендаванай навучальнай праграмай дысцыпліны; уменне арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку; сістэматычная, актыўная творчая праца ў працэсе заняткаў, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.

10 (дзесяць)

– сістэматызаваныя, глыбокія і поўныя веды па ўсіх частках вучэбнай праграмы па дысцыпліне “Харавая аранжыроўка”; а таксама па асноўных тэарэтычных і практычных пытаннях, якія выходзяць за яе межы; дакладнае выкарыстанне навуковай тэрміналогіі (у тым ліку на замежнай мове); бездакорнае валоданне інструментарыем музычнай аранжыроўкі, уменне эфектыўна выкарыстоўваць яго ў пастаноўцы і рашэнні прафесійных задач; выяўленая здольнасць самастойна і творча вырашаць складаныя праблемы ў нестандартных сітуацыях; поўнае валоданне інфармацыяй з асноўных і дадатковых крыніц па вучэбнай дысцыпліне; уменне вольна арыентавацца ў тэорыях, канцэпцыях і кірунках, па якіх вывучаецца дысцыпліна, і даваць ім аналітычную адзнаку, выкарыстоўваць навуковыя дасягненні іншых дысцыплін; творчая самастойная праца, высокі ўзровень культуры выканання заданняў.